

ПрАТ ВНЗ « МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

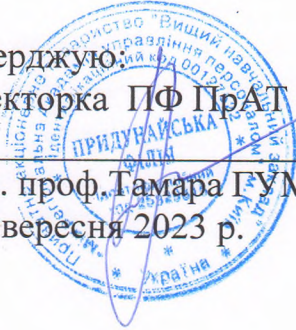
Придунайська філія

Кафедра економіки та менеджменту .

МАУП

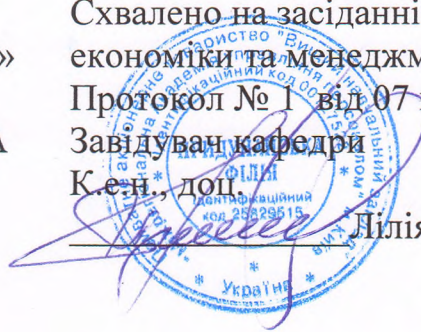
Затверджую:
Директорка ПФ ПрАТ «ВНЗ МАУП»

д.п.н. проф. Тамара ГУМЕННИКОВА
“07” вересня 2023 р.

Схвалено на засіданні кафедри
економіки та менеджменту
Протокол № 1 від 07 вересня 2023 р.
Завідувач кафедри
К.с.н., доц.

Лілія БОДЕНЧУК

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОК14 Розміщення продуктивних сил

спеціальності:

073 «Менеджмент»
(шифр і назва спеціальності)

освітнього рівня:

бакалавр
(шифр і назва спеціальності)

Розробник (-и) си­ла­бу­су нав­чаль­ної дис­ци­плі­ни:

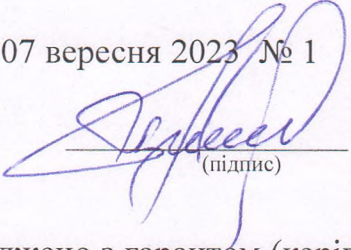
Мірошніченко Олексій Володимирович к.е.н., доцент кафедри економіки та менеджменту

Викладач:

Мірошніченко Олексій Володимирович к.е.н., доцент кафедри економіки та менеджменту

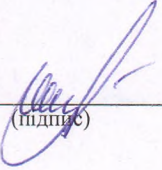
Си­ла­бус роз­гля­ну­то і зат­вер­д­же­но на засі­дан­ні ка­фе­дри еко­но­мі­ки та менеджменту

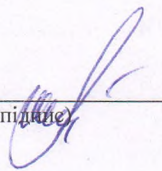
Про­то­кол від 07 вересня 2023 № 1

Зав. кафедри к.е.н. доц. Лілія БОДЕНЧУК
(підпис)

Си­ла­бус по­год­же­но з гаран­том (керівником) освітньої програми 073 «Менеджмент»

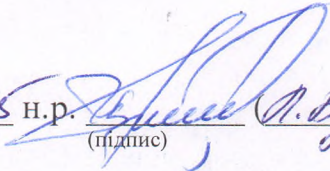
07.09.2023 р.

Керівник (гарант) освітньої програми к.е.н. доц. Ліганенко І.В.
(підпис)

Си­ла­бус пе­ре­ві­ре­но к.е.н. доц. Ліганенко І.В.
(підпис)

07.09.2023 р.

Пролонговано:

на 2024/2025 н.р. (підпис) (ПБ) «30» 08 2024 р., протокол № 08-01

на 20__/20__ н.р. _____ (_____) (ПБ), «____» ____ 20__ р., протокол № ____

**ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»
Придунайська філія
Кафедра економіки та менеджменту**

Таблиця 1

Загальні відомості

Назва дисципліни	Розміщення продуктивних сил
Викладач (-і)	Мірошніченко Олексій Володимирович
Портфоліо викладача (-ів)	http://izmail.maup.com.ua/
Контактний тел.	+38(067)714 62 38
E-mail:	menedzmentuk@gmail.com
Сторінка дисципліни на сайті	http://izmail.maup.com.ua
Консультації	Графік консультацій: другий та четвертий вівторок місяця 14.00-17.00

1. Анотація

Навчальна дисципліна «Розміщення продуктивних сил» є складовою освітньо-професійної програми підготовки фахівців за освітнім ступенем «Бакалавр» в галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент». Має статус нормативної компоненти циклу професійної підготовки. Предметом вивчення навчальної дисципліни є процес формування у студентів наукового світогляду та спеціальних знань з теорії та практики розміщення продуктивних сил.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою формування знань щодо розміщення, територіальної організації та галузевої структури продуктивних сил України, аналізу стану і визначення головних напрямів регіонального розвитку економіки в умовах ринкових відносин.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Розміщення продуктивних сил» є:

- вивчення закономірностей і факторів розміщення продуктивних сил;
- завдань ефективного використання природних, науково-виробничих та людських ресурсів, територіальної і галузевої структури господарського комплексу України.

3. Формат курсу:

очний (offline)

4. Програмні результати навчання (інтегральні, фахові компетентності):

Таблиця 2

Компетентність	Ступінь сформованості
Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні, спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері управління або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів менеджменту, які характеризуються комплексністю і невизначеністю умов
Soft- skills / Загальні компетентності (ЗК)	<p>ЗК3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу, синтезу.</p> <p>ЗК4 Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях</p> <p>ЗК8. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій</p> <p>ЗК10. Здатність до проведення досліджень на відповідному рівні</p> <p>ЗК 16. Здатність виявляти і вирішувати проблеми, приймати і обґрунтовувати рішення</p>
Hard-skills / Спеціальні (фахові) компетенції	<p>ФК2. Здатність аналізувати результати діяльності організації, зіставляти їх з факторами впливу зовнішнього та внутрішнього середовища.</p> <p>ФК 6. Здатність діяти соціально відповідально і свідомо</p> <p>ФК 11. Здатність створювати та організовувати ефективні комунікації в процесі управління.</p> <p>ФК 16. Здатність реагувати на зміни в міжнародному економічному середовищі та адаптуватись до них на основі використання новітніх підходів міжнародного менеджменту</p> <p>ФК 17. Здатність визначати потенціал розвитку підприємств з урахуванням регіональних особливостей його функціонування та розроблювати і впроваджувати заходи щодо його реалізації</p>

Результати навчання відповідно до освітньо-професійної (програмні результати навчання – ПРН)

- ПРН – 11 Демонструвати навички аналізу ситуації та здійснення комунікації у різних сферах діяльності організації.
- ПРН – 21 Вміти оцінювати стан інфраструктури регіону, її проблеми та можливості, розробляти та впроваджувати заходи із розвитку інфраструктури регіону

5. Опис навчальної дисципліни:

Таблиця 3

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання
	денна
<i>Розміщення продуктивних сил</i>	
Курс	1
Семестр	2
Обсяг кредитів	4
Обсяг годин, в тому числі:	120
Лекції	28
Практичні та семінарські заняття	24
Самостійна робота	68
Форма семестрового контролю	<i>Залік</i>

6. Статус дисципліни:

вибіркова

7. Пререквізити:

Вивчення дисципліни «Розміщення продуктивних сил» ґрунтується на дисциплінах «Політична економія», «Мікроекономіка», «Макроекономіка».

8. Технічне й програмне забезпечення /обладнання.

Вивчення курсу не потребує використання програмного забезпечення крім загальнонавчаних програм та операційних систем, таких як програми презентацій Microsoft PowerPoint, Open Office Impress;

9. Політика курсу.

Студент дотримується правил академічної доброчесності (згідно загальних правил Придунайської філії ПрАТ «ВНЗ»МАУП).

Курс передбачає роботу в колективі. Середовище в аудиторії є дружнім, творчим, відкритим до конструктивної критики. Освоєння дисципліни передбачає обов'язкове відвідування лекцій і практичних занять, а також самостійну роботу.

Самостійна робота включає в себе теоретичне вивчення питань, що стосуються тем лекційних занять, які не ввійшли в теоретичний курс, або ж були розглянуті коротко, їх поглиблена проробка за рекомендованою літературою.

Усі завдання, передбачені програмою, мають бути виконані у встановлений термін. Якщо студент відсутній з поважної причини, він презентує виконані завдання під час самостійної підготовки та консультації викладача. Під час роботи над завданнями не допустимо порушення академічної доброчесності: при використанні Інтернет ресурсів та інших джерел інформації студент повинен вказати джерело, використане в ході виконання завдання. У разі виявлення факту плагіату студент отримує за завдання 0 балів.

Студент, який спізнився, вважається таким, що пропустив заняття з неповажної причини з виставленням 0 балів за заняття, і при цьому має право бути присутнім на занятті.

За використання телефонів і комп'ютерних засобів без дозволу викладача, порушення дисципліни студент видаляється з заняття, за заняття отримує 0 балів.

10. Схема курсу:

Таблиця 4

№ теми	Назва теми	денна форма			
		всього	в тому числі		
			л	сем	с.р.
ЗМ 1. Наукові основи РПС					
1	Предмет, метод і завдання дисципліни.	10	2	2	6
2	Закономірності, принципи і фактори РПС	12	2	2	8
3	Економічне районування та територіальна структура нар. господ.	14	4	2	8
4	Наукові методи аналізу розміщення і територіальної організації народного господарства	14	4	2	8
5	Народногосподарський комплекс України, його галузева структура і територіальна організація.	14	4	2	8
	Разом по ЗМ1	64	16	10	38
ЗМ 2. Регіональна структура РПС					
6	Міжгалузеві регіональні комплекси, їх структура і розміщення.	18	4	4	10
7	Аналіз продуктивних сил регіонів, проблеми і основні напрями їх розвитку за ринкової економіки.	18	4	4	10
8	Фактори сталого розвитку продуктивних сил	18	4	4	10
9	МКР	2		2	
	Разом по ЗМ 2	56	12	14	30
	Разом за курсом	120	28	24	68

11. Система оцінювання навальних досягнень

Здійснюється відповідно до «Положення про оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти у ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

Критерії оцінювання роботи на семінарському занятті

Поточний контроль проводиться на кожному семінарському, практичному занятті та за результатами виконання завдань самостійної роботи. Він передбачає оцінювання теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти із зазначеної теми (у тому числі, самостійно опрацьованого матеріалу) під час роботи на семінарських

заняттях та набутих практичних навичок під час виконання завдань практичних робіт:

Таблиця 5

Критерії поточного оцінювання знань студентів

Усний виступ та виконання письмового завдання, тестування	Критерії оцінювання
5	В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі тестові завдання.
4	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість тестових завдань.
3	В цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину тестових завдань.
2	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив меншість тестових завдань.
1	Частково володіє навчальним матеріалом не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Правильно вирішив окремі тестові завдання.
0	Не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань. Не вирішив жодного тестового завдання.

Критерії оцінювання СРС:

- змістовність – 3 бали
 - відповідність темі та вимогам оформлення – 2 бали.
- Максимальна кількість балів за самостійну роботу – **5 балів**.

Критерії оцінювання ІНДЗ:

- Слайди до презентації – 5 балів

- Повнота розкриття теми – 10 балів
- Якість інформації – 5 балів
- Самостійність та креативність – 10 балів

Максимальна кількість балів - 30 балів.

12. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.

Підсумковий модульний контроль проводиться з метою визначення стану успішності здобувачів вищої освіти за період теоретичного навчання. Підсумковий модульний контроль знань студентів здійснюється через проведення аудиторних письмових контрольних робіт або комп'ютерного тестування.

Таблиця 6

Критерії підсумкового модульного оцінювання знань студентів

Письмова контрольна робота (або тестування)	Критерії оцінювання
1	2
23-25	В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі тестові завдання
20-24	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість тестових завдань
15-20	В цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину тестових завдань
7-15	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив меншість тестових завдань.
1-6	Частково володіє навчальним матеріалом не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Правильно вирішив окремі тестові завдання.
0	Не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань. Не вирішив жодного тестового завдання.

13. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання:

Семестровий контроль проводиться у формі екзамену в обсязі начального матеріалу, визначеного робочою програмою навчальної дисципліни «Розміщення продуктивних сил» в терміни, передбачені графіком навчального процесу.

Форма проведення екзамену, зміст і структура екзаменаційних білетів (контрольних завдань), кількість балів, яку може одержати студент, вагомість співвідношення видів оцінювання визначаються кафедрою економіки та менеджменту.

Об'єктом підсумкового оцінювання є результати навчання з програмного матеріалу навчальної дисципліни і набуття певних компетентностей в цілому:

- володіння теоретичними знаннями про теорію і практику управління;
- здатності системного творчого використання набутих знань;
- уміння використовувати знання для розв'язання практичних завдань з організації управління;
- повнота, якість і точність виконання розрахунків тощо.

Оцінювання знань студентів з навчальної дисципліни «Розміщення продуктивних сил» здійснюється на основі виконання всіх видів навчальної діяльності, поточного контролю та екзамену.

Студент допускається до семестрового контролю, якщо він виконав всі види робіт, які передбачені робочою програмою навчальної дисципліни.

З метою забезпечення об'єктивності оцінок та прозорості контролю набутих студентами знань, вмінь та навичок, семестровий контроль (екзамен) здійснюється в комбінованій формі: письмовий - за екзаменаційними білетами або з використанням тестових форм та комп'ютерних технологій та співбесіда із студентом.

При оцінюванні результатів екзамену 100 балів розподіляються між кількістю питань та зазначаються в екзаменаційному білеті (варіанті тестів).

14. Орієнтовний перелік питань для семестрового комплексного контролю (заліку)

1. Предмет і завдання дисципліни «Розміщення продуктивних сил».
2. Поняття «продуктивні сили», їх елементи.
3. Специфіка об'єкта дослідження науки про розміщення продуктивних сил.
4. Актуальні проблеми розміщення та розвитку продуктивних сил.
5. Економічні закони та закономірності. Сутність і відмінності.
6. Економічні закони, на яких ґрунтується розміщення продуктивних сил.
7. Закономірності розміщення продуктивних сил.
8. Визначити і розкрити основні принципи розміщення продуктивних сил.
9. Критерії розміщення продуктивних сил.
10. Охарактеризувати основні групи чинників розміщення продуктивних сил.
11. Сутність економічного району. Об'єктивний характер його формування.
12. Територіальний поділ праці та його вплив на формування економічних районів.

13. Особливості розміщення продуктивних сил у сучасних умовах.
14. Сутність традиційних і нових методів аналізу розміщення продуктивних сил.
15. Значення територіальних балансів для аналізу та обґрунтування розміщення виробництва в регіонах.
16. Метод територіальних пропорцій у розміщенні виробництва.
17. Сутність “системного аналізу”.
18. Роль населення в розвитку та розміщенні продуктивних сил.
19. Фактори, що характеризують сучасне відтворення населення України та динаміку його чисельності.
20. Розкрити регіональні особливості розміщення населення України.
21. Пояснити відмінності трудозабезпеченості окремих регіонів України.
22. Поняття “міграції” населення. Основні причини міграції в сучасних умовах.
23. Пояснити, чим зумовлені особливості регіональних ринків праці.
24. Сутність природно-ресурсного потенціалу, його основні ознаки.
25. Принципи класифікацій природних ресурсів.
26. Основні методичні підходи до оцінки природних ресурсів.
27. Охарактеризувати мінерально-сировинні ресурси України та їх розміщення.
28. Розкрити структуру земельного фонду України.
29. Проблеми раціонального використання земельних ресурсів.
30. Основні проблеми водокористування в Україні.
31. Народногосподарське значення та раціональне використання лісових ресурсів.
32. Розкрити вплив рекреаційних ресурсів на спеціалізацію господарства району.
33. Поняття “народногосподарський комплекс”. Його основні елементи.
34. Характеристика виробничої сфери.
35. Характеристика невиробничої сфери.
36. Особливості співвідношення виробничої та невиробничої сфер.
37. Промисловість як найбільш комплексна та районоутворююча галузь економіки.
38. Особливості галузевої структури промисловості України.
39. Найважливіші принципи економічного районування.
40. Основні районоутворюючі чинники. Їх вплив на районоутворення.
41. Особливості сучасного економічного районування України.
42. Практичне значення економічного районування.
43. Сутність державної регіональної політики.
44. Мета, завдання, об’єкт і суб’єкт державної регіональної політики.
45. Основні напрями сучасної Концепції державної регіональної політики.
46. Основні форми територіальної організації промисловості.
47. Поняття міжгалузевих комплексів, об’єктивний характер їх формування.
48. Сутність і структура науково-технічного потенціалу України.
49. Особливості територіальної організації науково-технічного потенціалу.
50. Роль окремих напрямів науково-технічного прогресу в розміщенні продуктивних сил.
51. Вплив основних чинників на розміщення галузей з виробництва товарів народного споживання (“споживчого”, “сировинного”, “трудового” тощо).
52. Сутність, мета і галузева структура паливно-енергетичного комплексу.

53. Охарактеризувати розміщення окремих галузей паливно-енергетичного комплексу.
54. Особливості розміщення теплових електростанцій України.
55. Екологічні проблеми, пов'язані з розвитком електроенергетики.
56. Сутність металургійного комплексу, його галузева структура.
57. Особливості розміщення підприємств чорної та кольорової металургії.
58. Вплив машинобудування на розвиток і розміщення продуктивних сил.
59. Галузева структура машинобудування та особливості його розміщення.
60. Вплив спеціалізації та кооперування виробництва на територіальну організацію машинобудування.
61. Об'єктивна необхідність інтеграції сільського господарства та промисловості.
62. Галузева структура агропромислового комплексу та особливості його розміщення.
63. Напрями реформування територіальних агропромислових комплексів в умовах переходу до ринку.
64. Структура та чинники розміщення об'єктів соціального комплексу.
65. Особливості розміщення окремих галузей соціальної сфери.
66. Роль транспорту в розвитку та розміщенні виробництва.
67. Галузева структура транспортного комплексу та особливості територіальної організації транспортної системи.
68. Сутність, структура та роль будівельного комплексу в розвитку економіки.
69. Розміщення промисловості будівельних матеріалів.
70. Основні чинники, що впливають на розміщення капітального будівництва.
71. Структура та завдання хіміко-лісового комплексу.
72. Найважливіші чинники розміщення галузей хіміко-лісового комплексу.
73. Сутність зовнішньоекономічних зв'язків, їх основні форми.
74. Міжнародний територіальний поділ праці та міждержавні економічні зв'язки.
75. Розкрити дію закономірності вирівнювання рівнів соціально- економічного та культурного розвитку районів.
76. Класифікація галузей за чинниками, що визначають розміщення виробництва.
77. Вплив економічного чинника на розміщення виробництва.
78. Пояснити вплив чинника ринкової кон'юнктури на розміщення виробництва.
79. Показники, які необхідно враховувати при обґрунтуванні ефективності розміщення виробництва.
80. Сутність територіально-виробничого комплексоутворення.
81. Відмінності промислових комплексів від окремих груп промислових підприємств.
82. Поняття "промисловий вузол". Чинники, що зумовлюють ефективність організації виробництва у промислових вузлах.
83. Особливості територіальної організації металургії в Донецькому і Придніпровському районах.
84. Галузі важкого машинобудування. Принципи їх розміщення.
85. Чинники, що визначають розміщення галузей рослинництва і тваринництва.
86. Структура комплексу з виробництва товарів народного споживання.
87. Основні проблеми комплексного пропорційного розвитку Донбасу.
88. Що таке державні регіональні програми і в чому мета їх розробки?

89. Сутність спеціальних (вільних) економічних зон та умови їх створення.

90. Переваги економічного розвитку спеціальних (вільних) економічних зон.

15. Шкала відповідності оцінок

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
68-74	D	задовільно	
60-67	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

16. Рекомендовані джерела (література):

Основна література:

1. Incera, AC Universities, students and regional economies: a symbiotic relationship?. Regional studies., 2021.
2. Henrysson, M. The Role of Institutions in Creating Circular Economy Pathways for Regional Development. Journal of environment & development. Volume30, Issue2, 2021. Page149-171
3. Бутко М. Регіональна економіка в модернізаційному форматі. К: Центр навчальної літератури, 2020. 432с.
4. Альбещенко О. С. Розміщення продуктивних сил: конспект лекцій. Миколаїв. МНАУ. 2019. 87 с.
5. Розміщення продуктивних сил: теорія та практика управління : навч. посіб. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2019. 128 с.
6. Маковецька Л.О. Наукові підходи до класифікації засобів масової інформації/ Л.Маковецька, О.Дідух// Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів: Матеріали III Міжнар. наук. – практ. Інтернетконференції (м. Луцьк, 11 - 12 квітня 2019 р.) / за ред. Ю.М. Барського, С.О. Пугача. – Луцьк: ПП Іванюк В.П., 2019. – С. 36 -39.
7. Юхименко П.І. Історія економіки та економічної думки : конспект лекцій. — Біла Церква, БННВК «Освіта». 2019. 262 с.
8. Laffont, J-J. Public Economics, MIT Press, 2019.

9. Kovalchuk S., Kravchuk A. The impact of global challenges on “green” transformations of the agrarian sector of the eastern partnership countries. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2019. Vol. 5. P. 87-97. Web of Science.
10. Kovalchuk S., Mazur K., Overkovska T. The impact of the European integration processes on the entry of Ukraine’s small agricultural producers in the international logistics systems. *Development of modern science: the experience of European countries and prospects for Ukraine*. 2019. P. 154-173.

Інформаційні ресурси

11. Офіційний сайт Міністерства економіки України [сайт [http://www. me.gov.ua](http://www.me.gov.ua)].
12. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського [<http://www.nbuv.gov.ua>].
13. Національна парламентська бібліотека [<http://www.alpha.rada.kiev.ua>].
14. Наукова бібліотека ім. Максимовича [<http://www.Lib.com.ua>].
15. <http://alpha.rada.kiev.ua>- веб-сервер Верховної Ради
16. <http://www.uazone.net/atlas/>- цифровий атлас України
17. <http://www.irg.org.ua/>- Інститут реформ, м. Київ
18. <http://www.ukrstat.gov.ua/>- Державний комітет статистики України
19. <http://www.icps.kiev.ua/>- Міжнародний центр перспективних досліджень в Україні